

Hannes Grandits, Vladimir Ivanović, Branimir Janković (ur.), *Reprezentacije socijalističke Jugoslavije: preispitivanja i perspektive*, Sarajevo-Zagreb: Udruženje za modernu historiju-Srednja Europa, 2019, 209 str

Zbornik radova pod naslovom *Reprezentacija socijalističke Jugoslavije: preispitivanja i perspektive*, izašao je u izdanju Udruženja za modernu historiju Sarajevo i izdavačke kuće Srednja Europa iz Zagreba u 2019. godini. Iako na prvi pogled po naslovu zbornika i fotografiji na koricama na kojoj se nalaze ljudi pred televizorom djeluje da se zbornik bavi sportskom reprezentacijom Jugoslavije, to nije slučaj. Zbornik se na 209 strana bavi pitanjem - "Kako se gleda na Jugoslaviju".

Radi se, po svemu sudeći, o do sada jedinstvenom projektu proučavanja i same prošlosti druge Jugoslavije, ali još i više pogleda na tu prošlost. Upravo su ti pogledi dio svakodnevnog života ljudi na ex-jugoslovenskom prostoru. Sve historijske traume posljednjih desetljeća, poput Drugog svjetskog rata i raspada druge Jugoslavije, ostavile su svoj trag na kulturu sjećanja o Jugoslaviji.

Budući da je svaka bivša jugoslovenska republika prošla kroz svoju vrstu tranzicije i proživjela donekle jedinstveno historijsko iskustvo, posebno je važno naglasiti da je zbornik nastao kao plod sedmogodišnjeg projekta suradnje Katedre za povijest Humboltovog univerziteta iz Berlina i pet naučnih institucija iz Slovenije, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Na ovaj način u zborniku su okupljeni radovi istraživača sa širokog jugoslovenskog prostora i pogledi istraživača izvan samog jugoslovenskog konteksta što zborniku pruža posebnu objektivnost.

U prvom dijelu zbornik se bavi pitanjem pogleda na modernizaciju u Jugoslaviji kroz 5 radova koji nastoje istražiti da li se i u kojoj mjeri druga Jugoslavija smatrala modernom državom koja je prevazišla probleme i prepreke prethodne epohe. Aida Ličina u svom radu prati modernizaciju kroz urbanizaciju u velikim jugoslovenskim gradovima dok Darko Stojanov prikazuje kako se Jugoslavija samoopisivala kao moderna država u makedonskim udžbenicima historije i to kroz prizmu tehničkog razvoja kao sinonima za uspjeh i modernizaciju. Hannes Grandits i Holm Sundhaussen u svom radu nastoje demistificirati gledanje modernizacije u Jugoslaviji kao nečega unaprijed osuđenog na propast, ističući da se prošlost nikada ne kreće pravolinijski od točke A do točke B. Iz radova se može iščitati kako je čak i unutar jugoslovenskog društva postojala stalna unutrašnja samokritika modernizacije, njenih uspjeha, ali i problema koje je izazivala, poput društvene nejednakosti. Jure Ramšek u svom radu proučava tu samokritiku iz perspektive neomarksističkih krugova u Sloveniji 1960-ih i 1970-ih godina. S druge strane, Igora Dude daje osvrt na drugu krajnost pogleda na modernizaciju. Dok se s jedne strane pojavio narativ o modernizaciji kao privremenom uspjehu koji je na kraju doveo do neizbježne katastrofe, s druge strane se razvila pretjerana jugonostalgija koja je idealizirala život u Jugoslaviji koji je bio posljedica te modernizacije.

Dok se prvi dio zbornika bavi modernizacijom u Jugoslaviji, drugi dio posvećen je pitanju otvorenosti odnosno zatvorenosti jugoslovenskog društva i kontradiktornostima te dvije pojave. Drugi dio zbornika posebno posvećen je, a što je rijetkost u post-jugoslovenskoj historiografiji, odnosima Jugoslavije sa susjednim i drugim državama širom svijeta. Autori u svojim radovima dobro prepoznaju da se otvorenost Jugoslavije prema svijetu najbolje manifestirala u vanjskoj politici te države koja je nastojala održavati dobre odnose gotovo sa svima - istokom, zapadom i novonastalim državama u procesu dekolonizacije. Međutim, ta otvorenost korištena je i u samoj Jugoslaviji za promociju kulta ličnosti Josipa Broza Tita i afričkih diktatora čije su se negativne strane prešućivale. Nemanja Radonjić dobro primjećuje kako se vanjskopolitička orijentacija na Pokret nesvrstanih odrazila i na naučni rad u samoj Jugoslaviji jer nastaju mnoge katedre i odsjeci za proučavanje zemalja Afrike i Azije. Odnos Jugoslavije sa susjedima proučavala je Ruža Fotiadis koja pokazuje kako je Grčka gledala na Jugoslaviju s kojom je imala buran politički odnos, posebno kroz pitanje građanskog rata u Grčkoj. Katharina Tyran se kroz prizmu odnosa gradišćanskih Hrvata i koruških Slovenaca dotiče pitanja odnosa Jugoslavije prema svojoj nacionalnoj manjini u Austriji, odnosa Jugoslavije prema nacionalnim manjinama unutar vlastite države, te što je posebno zanimljivo, kontaktima koje su imali jugoslovenski radnici na privremenom radu u Austriji sa tamošnjom jugoslovenskom manjinom. Autorica također primjećuje kako je Jugoslavija u strahu od povezivanja radnika sa nacionalističkom emigracijom nastojala strogo kontrolirati ove kontakte. Borut Klamban primjećuje kako se jugoslovenska politika sjećanja nije bitno razlikovala od politike sjećanja u zapadnim zemljama, da je preneglašavala ulogu KPJ i minimizirala antifašističke tradicije u drugim zemljama. Branimir Janković u svom radu otvara jedno sasvim novo područje istraživanja - historiju knjige i čitanja i to kroz prizmu odnosa literature prema SSSR-u i SSSR-a prema kritičkoj literaturi o SSSR-u u Jugoslaviji.

Treći i posljednji dio zbornika bavi se pitanjima sjećanja na Jugoslaviju i narativima koji su se izgradili o Jugoslaviji nakon njenog raspada. Iz radova se može pratiti kako današnji jugoslovenski narativi gledaju na Jugoslaviju. Petra Todorov proučavao je pogled na Jugoslaviju u makedonskim dokumentarnim filmovima, zbog toga što dokumentarni filmovi imaju daleko širi odjek u javnosti od znanstvenih radova. Jugoslavija se u današnjim narativima često prikazuje kao suprotnost nacionalnim idejama. Sličan stav zauzima i dio BH historiografije kada se radi o odnosu Jugoslavije prema Islamskoj zajednici što je u svom radu istražio Amir Duranović. Za buduća historiografska istraživanja važan je i rad Husnije Kamberovića koji je proučavao memoarska djela aktera političkog života Jugoslavije i narative koje oni nastoje izgraditi o svojoj ulozi u Jugoslaviji. Radina Vučetić u svom radu ispravno primjećuje da s godinama polako blijedi kultura sjećanja na drugu Jugoslaviju te da je zamjenjuje obilježavanje drugih događaja poput ignoriranja jubileja stogodišnjice stvaranja Jugoslavije. Poprilično jedinstveno istraživanje radio je i Vladimir Ivanović koji je proučavao sjećanja na Jugoslaviju među ratnim izbjeglicama iz BiH u Austriji i to na temelju intervjua sa samim izbjeglicama.

Svi radovi u ovom zborniku uglavnom su kratki, ali inovativni i multiperspektivni te često stavljaju Jugoslaviju u kontekst općih svjetskih kretanja, daju usporedbe i omogućavaju nam da procjenjujemo Jugoslaviju ne samo sa aspekta domaćih procesa već i u odnosu na ostatak svijeta. U domaćoj historiografiji Jugoslavija se često prikazuje kao izolirano ostrvo, a ovaj zbornik nam pomaže da tu državu sagledamo kao jedinstven otok, ali koji je ipak dio arhipelaga.

Dino Šakanović